

4. ਬਾਬੂ ਫੀਰੋਜ਼ਦੀਨ ਸ਼ਰਫ਼

ਬਾਬੂ ਫੀਰੋਜ਼ਦੀਨ ਸ਼ਰਫ਼ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੁਲਬੁਲ' ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ, ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਟੇਜੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੀਰੋਜ਼ਦੀਨ ਸ਼ਰਫ਼ ਦੀ ਝੰਡੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਫੀਰੋਜ਼ਦੀਨ ਸ਼ਰਫ਼ ਦਾ ਜਨਮ 1898 ਈ. ਨੂੰ ਚੌਧਰੀ ਬੀਰ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਦਾਦਕਾ ਪਿੰਡ ਤੋਲੇ ਨੰਗਲ(ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਸੀ। ਸਕੂਲੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1955 ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

'ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕੀਰਨੇ', 'ਲਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ', 'ਸ਼ਰਫ਼ ਹੁਲਾਰੇ', 'ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਲੀਆਂ', 'ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ', 'ਸ਼ਰਫ਼ ਸੁਨੇਹੇ', 'ਸ਼ਰਫ਼ ਨਿਸ਼ਾਨੀ', ਆਦਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੀਰ ਸਿਆਲ, ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂ, ਚੌਧਰੀ ਤੇ ਨਿਖੱਟੂ ਆਦਿ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਵੀ ਸ਼ਰਫ਼ ਨੇ ਲਿਖੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਰਦੂ, ਪੰਜਾਬੀ, ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਿੰਗਲ ਤੇ ਅਰੂਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਮੁਹੰਮਦ ਰਮਜ਼ਾਨ ਦਾ ਖਾਸ ਸ਼ਗਿਰਦ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲੋਕ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਅਰਸ਼ੀ ਦੀਵਾਲੀ

ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨਿੱਤਰੇ ਜਲ ਅੰਦਰ,
ਡਾਢੀ ਲਾਈ ਏ ਮੌਜ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੇ।
ਜਿੱਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ,
ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਟੁੱਭੀਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ।

ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਏ ਸੀਨੇ ਦੀ ਅੱਗ ਠੰਢੀ,
ਗੋਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਅੰਗਿਆਰਿਆਂ ਨੇ।
ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾ ਲਈ ਹੋਈ ਏ,
ਅਰਸ਼ੋਂ ਆਣ ਕੇ ਮਹਾਂ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਨੇ।

ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਨੇ ਮੋਤੀ ਜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਦੇ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ।
ਜਾਂ ਇਹ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਹਾਰ ਚਮਕਣ,
ਝਿਲਮਿਲ ਲਾਈ ਏ ਹੀਰਿਆਂ ਨਿਆਰਿਆਂ ਨੇ।

ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਚਰਨ ਭੇਟਾ,
ਸਵਰਗੀ ਲਾਲ ਜਾਂ ਰੱਬੀ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਨੇ।
ਜਾਂ ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ,
ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਨੇ ਗੁਰੂਦੁਆਰਿਆਂ ਨੇ।

ਜਾਂ ਇਹ ਬੁਲਬੁਲੇ ਹਵਾ ਤੋਂ ਡਰੀ ਬੈਠੇ,
ਲੱਭ ਲਿਆ ਏ ਓਹਲਾ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੇ।

ਖੇਹਨੂੰ ਨੂੰ ਦੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ,
ਜਾਂ ਇਹ ਅੰਬਰੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੇ।

ਜਾਂ ਇਹ ਬੇੜੀਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ਨੂਰ ਦੀਆਂ,
ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ।
ਜਾਂ ਇਹ ਜਲ ਨਹੀਂ, ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਕੰਧ ਵਿੱਚੋਂ,
ਝਾਤ ਪਾਈ ਏ ਸਵਰਗੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੇ।

ਬਰਖਾ ਨੂਰ ਦੀ ਲਾਉਣੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੜਕੇ,
ਸੀਸ ਕੱਢੇ ਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਨੇ।
ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਏ ਮੀਨਾ-ਬਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਇਹ,
ਰਾਤ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਸ਼ੰਗਾਰਿਆਂ ਨੇ।

ਚਾਦਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਿਸਕੀ ਏ ਜ਼ਰਾ ਮੂੰਹ ਤੋਂ,
ਲੋਹੜਾ ਘੱਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈਂਸਿਆਰਿਆਂ ਨੇ।
ਨਹੀਂ-ਨਹੀਂ 'ਸ਼ਰਫ' ਦੀਵਾਲੀ ਹੈ ਬਾਲੀ ਹੋਈ,
ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਤਾਰਿਆਂ ਨੇ।

(ਡਾਢੀ- ਬਹੁਤੀ, ਕਰਨੀਆਂ- ਕਰਾਮਾਤਾਂ, ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ- ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ, ਲੋੜਾ ਘੱਤ ਦਿੱਤਾ
ਹੈਂਸਿਆਰਿਆਂ ਨੇ- ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਹੱਦ ਕਰ ਦੇਣੀ)

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ,
ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੇਂਡੂ ਪਰ ਸ਼ਹਿਰੀਏ ਢੰਗ ਦਾ ਹਾਂ।

ਸਮਝਾਂ ਫਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ ਵੀ ਖੂਬ ਬੋਲਾਂ,
ਬੋਹੜੀ ਬਹੁਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਅੰਗਦਾ ਹਾਂ।
ਬੋਲੀ ਆਪਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰੱਖਾਂ,
ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਣੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਸੰਗਦਾ ਹਾਂ।
ਮੋਤੀ ਕਿਸੇ ਸੁਹਾਗਣ ਦਾ ਦੀ ਨੱਥ ਦਾ ਮੈਂ,
ਟੁਕੜਾ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬਣ ਦੀ ਵੰਗ ਦਾ ਹਾਂ।
ਮਿਲੇ ਮਾਣ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਦੇਸ ਅੰਦਰ,
ਆਸ਼ਕ ਮੁੱਢੋਂ ਮੈਂ ਏਸ ਉਮੰਗ ਦਾ ਹਾਂ।
'ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ' ਤੇ 'ਬੁੱਲ੍ਹੇ' ਦੇ ਰੰਗ ਅੰਦਰ,
ਡੋਬ-ਡੋਬ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੰਗਦਾ ਹਾਂ।
ਰਵਾਂ ਏਥੇ ਤੇ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਕਰਾਂ ਗੱਲਾਂ ?
ਐਸੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗਦਾ ਹਾਂ।
ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ 'ਸ਼ਰਫ਼' ਸੇਵਕ,
ਸਦਾ ਖ਼ੈਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

(ਅੰਗਦਾ-ਸਮਝਦਾ, ਉਮੰਗ-ਖਾਹਸ਼,ਇੱਛਾ।)

ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਵਿ ਬੰਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

(ੳ) ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਨੇ ਮੋਤੀ ਜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਦੇ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ।
ਜਾਂ ਇਹ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਹਾਰ ਚਮਕਣ,
ਝਿਲਮਿਲ ਲਾਈ ਏ ਹੀਰਿਆਂ ਨਿਆਰਿਆਂ ਨੇ।

(ਅ) ਮਿਲੇ ਮਾਣ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਦੇਸ ਅੰਦਰ,
ਆਸ਼ਕ ਮੁੱਢੇ ਮੈਂ ਏਸ ਉਮੰਗ ਦਾ ਹਾਂ।
‘ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ’ ਤੇ ‘ਬੁੱਲ੍ਹੇ’ ਦੇ ਰੰਗ ਅੰਦਰ,
ਡੋਬ-ਡੋਬ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੰਗਦਾ ਹਾਂ।

2. ‘ਅਰਸ਼ੀ ਦੀਵਾਲੀ’ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਤੇ ਕਿਉਂ?

3. ‘ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ’ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ।

4. ‘ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ’ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੋ।